

Agnieszka Kondracka

Zasady przenoszenia praw z weksła *in blanco*

Weksel *in blanco* (tzw. weksel niezupełny) jest blankietem wekslowym zaopatrzonym jedynie w podpis wystawcy lub akceptanta bądź także w niektóre elementy weksła. Zamiar zaciągnięcia zobowiązania wekslowego wyraża złożenie na wekslu podpisu. Najczęściej weksel *in blanco* jest wręczany jako zabezpieczenie stosunku zobowiązaniowego i pełni funkcję gwarancyjną. Zazwyczaj łącznie z wekslem *in blanco* jest składana deklaracja weksłowa, która stwierdza treść porozumienia pomiędzy osobą zobowiązaną z weksła a osobą, która jest wierzycielem z tego weksła, co do wypełnienia weksła. Warunkiem ważności weksła nie jest istnienie deklaracji wekslowej¹. Jednak w interesie wierzyciela, który nie chce narazić się na zarzut nieprawidłowego wypełnienia weksła, jest żądanie wręczenia mu odrębnej deklaracji wekslowej podpisanej przez wystawcę i pozostałych dłużników wekslowych. W deklaracji takiej winna być wyrażona zgoda na wypełnienie weksła określoną treścią. Wręczeniu weksła *in blanco* towarzyszy wystawienie deklaracji, w której następuje upoważnienie wierzyciela oraz określenie sposobu wypełnienia weksła. Istnienie takiej deklaracji jest zawsze pomocą dla posiadacza weksła w celach dowodowych². Deklarację należy traktować jako wiążącą umowę stron, co ma szczególne znaczenie w procesie wekslowym. Jednakże brak deklaracji wekslowej nie ma wpływu na istnienie czy zakres odpowiedzialności wekslowej. Względem

¹ Wyrok SN z dnia 28 października 1963 r., OSNCP 1964, poz. 208.

² Por. A. Szpunar, *Komentarz do prawa wekslowego i czekowego*, Warszawa 1996, s. 79.

posiadacza, z którym została zawarta umowa, można podnieść zarzut wypełnienia weksła niezgodnie z zawartym porozumieniem. W tym zakresie ciężar dowodu spoczywa na dłużniku wekslowym³.

Domniemywa się, że jeżeli dłużnik wekslowy wydał weksel *in blanco* bez żadnych wskazówek co do jego wypełnienia, to oznacza, że zaufał uczciwości wierzyciela i bez zastrzeżeń zgadza się na wypełnienie weksła przez tego ostatniego⁴.

Przy rozważaniu zagadnienia dotyczącego przenoszenia praw z weksła *in blanco* należy omówić dwie sytuacje: pierwszą, gdy przedmiotem obrotu jest weksel jeszcze nie wypełniony, i drugą – gdy w obieg puszczony został weksel wystawiony *in blanco*, ale już po jego uzupełnieniu. W pierwszej sytuacji obrotowi podlegają prawa związane z wystawionym *in blanco* blankietem wekslowym. Obrót prawami z weksła podlega prawu cywilnemu. Oznacza to, że na nabywcę takiego dokumentu przechodzi przysługujące pierwotnemu posiadaczowi prawo do wypełnienia weksła *in blanco* zgodnie z deklaracją wekslową. Obowiązuje tu zasada *nemo plus iuris*, to znaczy, że nabywca dokumentu nie może nabyć od jego zbywcy więcej praw, niż ten ostatni posiadał. Taki obrót jest przelewem wierzytelności (art. 509 k.c. i nast.). Gdyby nabywca dokumentu wypełnił jego treść niezgodnie z deklaracją wekslową – dłużnik wekslowy będzie mógł podnieść wobec niego zarzut niezgodności treści weksła z tą deklaracją na podstawie art. 513 k.c. Nabywcy takiego weksła nie przysługuje ochrona z art. 17 prawa wekslowego⁵. Ochrona nabywcy weksła nie wypełnionego jest znacznie słabsza niż ta, którą zapewnia art. 17 prawa wekslowego.

³ Orzeczenie SN z dnia 24 października 1962 r., OSNCP 1964, poz. 27 z glosą A. Ważbińskiego, Nowe Prawo 1964, nr 11, s. 112.

⁴ I. Heropolitańska, *Weksel w obrocie gospodarczym*, Warszawa 1992, s. 39.

⁵ „Osoby, przeciw którym dochodzi się praw z weksła, nie mogą wobec posiadacza zasłaniać się zarzutami opartymi na swych stosunkach osobistych z wystawcą lub posiadaczami poprzednimi, chyba że posiadacz, nabywając weksel, działa świadomie na szkodę dłużnika.” Przepis ten został ujęty w sposób negatywny (wzór stanowiły postanowienia konwencji genewskiej z 1930 r.). Zaleta takiego unormowania polega na tym, że w ten sposób unika się wielu trudności, jakie wyłaniają się przy sformułowaniu pozytywnym. Pozytywne wyliczenie w ustawie wszystkich zarzutów przysługujących dłużnikowi jest praktycznie niewykonalne (por. art. 921¹³ k.c.). Za: A. Szpunar, *Komentarz do prawa wekslowego i czekowego*, Warszawa 1996, s. 102. Por. M. Czarniecki, L. Bągińska, *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Warszawa 1998, s. 119 oraz orzeczenie SN z dnia 5 lutego 1935 r. C II 2416/34, Nowa Palestra 1935, s. 404.

Odmienne są skutki prawne puszczenia w obieg weksła *in blanco* już po jego wypełnieniu. Weksel taki podlega indosowaniu na zasadach ogólnych. Powstaje problem, gdy posiadacz puścił w obieg weksel uzupełniony niezgodnie z treścią deklaracji wekslowej, np. z wpisaną sumą wekslową wyższą od ustalonej w deklaracji. Analizowany tu obrót wekslowy opiera się na indosie, należy zatem zastosować art. 10 prawa wekslowego, stanowiący, że dłużnik wekslowy nie może wobec nabywcy weksła (indosariusza) podnieść zarzutu o niezgodności treści weksła z treścią deklaracji, chyba że posiadacz nabył weksel w złej wierze albo przy nabyciu dopuścił się rażącego niedbalstwa. Zła wiara, o której mowa w art. 10 prawa wekslowego, ma miejsce wtedy, gdy posiadacz w chwili nabycia wiedział, że jego poprzednik wypełnił weksel niezgodnie z deklaracją, a na niekorzyść tego, kto podpisał weksel *in blanco*. Rażące niedbalstwo ma miejsce wówczas, gdy nabywca weksła mógł przy zachowaniu należytej staranności zauważyć, że wypełnienie weksła przez poprzednika nastąpiło niezgodnie z zawartym porozumieniem. Złą wiarę i rażące niedbalstwo należy oceniać według momentu nabycia weksła⁶. Ciężar udowodnienia złej wiary lub rażącego niedbalstwa obciąża dłużnika wekslowego (najczęściej wystawcę)⁷.

Interesujące w omawianym zakresie są rozważania Sądu Najwyższego (wyrok z dnia 5 lutego 1998 r. III CKN 342/97, OSN 1998, z. 9, poz. 141). Sąd Najwyższy podkreślił, że w praktyce dość często zdarza się, że dana osoba wręcza kontrahentowi dokument nie zawierający wszystkich elementów weksła własnego (art. 101 i 102 prawa wekslowego) lub trasowanego (art. 1 i 2 prawa wekslowego) ze swym podpisem złożonym w zamiarze zaciągnięcia zobowiązania wekslowego (zazwyczaj w charakterze wystawcy lub akceptanta), upoważniając kontrahenta do uzupełnienia dokumentu tak, aby stał się on wekslem własnym lub trasowanym o określonej treści. Należy przyjąć, że z chwilą wręczenia tego dokumentu (weksła *in blanco*) dochodzi między wydającym a odbiorcą do zawarcia umowy

⁶ J. M o j a k, *Obrót wierzycelnościami. Podstawowe zagadnienia prawne*, Lublin 1993, s. 163.

⁷ Penalizację czynu polegającego na puszczeniu w obieg weksła wystawionego *in blanco*, a uzupełnionego niezgodnie z treścią deklaracji wekslowej przewidywał art. 194 kodeksu karnego z 1932 r. Obecnie bezkarność takiego czynu powoduje jego wykorzystywanie w praktyce w celach przestępczych.

skierowanej na powstanie zobowiązania wekslowego⁸. Zobowiązanie to i odpowiadająca mu wierzytelność wekslowa powstają jednak dopiero po uzupełnieniu dokumentu przez upoważnioną osobę o elementy niezbędne do uznania dokumentu za weksel własny lub trasowany. Zanim to jednak nastąpi, można mówić jedynie o przyszłym zobowiązaniu oraz o przyszłej wierzytelności z weksla *in blanco*. Ziszczenie się warunku w postaci uzupełnienia weksla *in blanco* (*conditio iuris*) odnosi skutek już od chwili wydania go odbiorcy. Bez wątplenia, przyszła wierzytelność z weksla *in blanco* może być przedmiotem obrotu. Problemem jest jednak określenie zasad, na jakich może nastąpić przeniesienie wierzytelności z weksla *in blanco* i upoważnienia do jego uzupełnienia. Twórcy Konwencji z dnia 7 czerwca 1930 r. w sprawie jednolitej ustawy o wekslach trasowanych i własnych byli zgodni tylko co do tego, że art. 10 załącznika I do tej Konwencji (Dz.U. z 1937 r. Nr 26, poz. 175), którego powtórzenie stanowi art. 10 prawa wekslowego – obejmuje przypadki, w których pierwszy nabywca weksla *in blanco* uzupełnił go niezgodnie z udzielonym mu upoważnieniem i tak powstały weksel przeniósł na zasadach wynikających z prawa wekslowego na inną osobę. Natomiast kwestię, czy weksel *in blanco* może być przedmiotem obrotu, pozostawili otwartą. Według jednego poglądu nabycie weksla *in blanco* jest możliwe tylko ze skutkami przelewu, tj. z wyłączeniem zastosowania art. 10 prawa wekslowego. Zatem, choćby nabycie weksla *in blanco* przybierało zewnętrzną postać nabycia w drodze indosu lub nabycia w sposób określony w art. 14 zd. 2 pkt 3 prawa wekslowego, wywrze tylko takie skutki, jakie wynikają z przelewu wierzytelności. Stanowisko takie przeważa w literaturze i orzecznictwie⁹. Według odmiennego poglądu, wychodzącego z założenia, że weksel *in blanco* jest przeznaczony do obiegu i żądanie od jego nabywcy, aby zasięgnął uprzednio u osoby na nim podpisanej informacji o treści upoważnienia do uzupełnienia, hamowałoby obrót tym wekslem – nabycie weksla *in blanco* jest możliwe także na zasadach prawa wekslowego z zastosowaniem art. 10 prawa wekslowego, a zatem w sposób chroniący dobrą wiarę nabywcy co do treści upoważnienia do

⁸ Uchwała sądu siedmiu sędziów SN z dnia 29 czerwca 1995 r. III CZP 66/95, OSNCP 1995, z. 12, poz. 168.

⁹ Por. orzeczenie SN z dnia 10 lipca 1931 r. III 2.C. 227/31, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1932, s. 184.

uzupełnienia weksla *in blanco*¹⁰. Pogląd taki można uznać za trafny tylko w odniesieniu do tych przypadków, w których wręczony nabywcy weksel *in blanco* jest zaopatrzony w indos. Wyłącznie wtedy istnieją podstawy do uznania, że przeniesienie weksla *in blanco* nastąpiło na zasadach prawa wekslowego, tj. w sposób przewidziany w art. 14 zd. 1 lub art. 14 zd. 2 pkt 3 prawa wekslowego.

Należy podkreślić, że pojęcie weksla *in blanco* dotyczy weksla niezupełnego w chwili wystawienia. W istocie jednak decydująca jest tutaj chwila wydania weksla remitentowi jako pierwszemu wierzycielowi. Można próbować określić weksel *in blanco* jako dokument niezupełny w chwili wydania go remitentowi, który został upoważniony do jego uzupełnienia¹¹. Należy od niego odróżnić weksel błędnie wypełniony, który został wydany wierzycielowi nie upoważnionemu do jego wypełnienia. Weksel taki jest nieważny, jeżeli zachodzi brak jego przesłanek formalnych. Ewentualne zmiany dokonane na nim przez wierzyciela oznaczają sfałszowanie weksla. Odrębnym problemem jest dostanie się do rąk nie upoważnionej osoby trzeciej weksla niezupełnego z podpisem wystawcy lub akceptanta. Wówczas należy stosować ogólne zasady dotyczące weksli skradzionych lub utraconych w inny sposób wbrew woli dłużnika wekslowego.

Prawo wekslowe nie podaje porządku czynności, według którego weksel ma być wypełniony. Kolejność wypełnienia lub dalszych uzupełnień może być różna. Niezupełny jest weksel, w którym brak choćby jednego z koniecznych składników (najczęściej chodzi o wysokość sumy wekslowej, która nie została podana). Wpisanie daty wystawienia weksla lub daty płatności, które nie zostały oznaczone w danym dokumencie, będzie uzupełnieniem weksla, a nie jego zmianą (art. 69). Stopień niezupełności weksla jest obojętny, z jednym wyjątkiem: nazwa „weksel” musi być zawarta w treści dokumentu.

Ważne zobowiązanie wekslowe powstaje, jeżeli na dokumencie znajdują się podpisy takich osób, jak wystawca, akceptant czy nawet jedynie poręczyciel. Z wymienionych osób najczęściej weksel *in blanco* jest podpisany przez wystawcę. Z punktu widzenia wierzyciela większe znaczenie

¹⁰ Za: wyrok SN z dnia 5 lutego 1998 r. III CKN 342/97, OSN 1998, z. 9, poz. 141, s. 58.

¹¹ A. Szpunar, *Komentarz do prawa wekslowego i czekowego*, Warszawa 1996, s. 75.

może mieć podpis akceptanta, bowiem jeżeli został dokonany akcept weksla *in blanco*, stwarza to bardzo silne zabezpieczenie dla wierzyciela. Jako dłużnik główny akceptant ponosi odpowiedzialność niezależnie od tego, czy został dokonany protest z powodu niezapłacenia (art. 53 ust. 2). Jeżeli dana osoba złożyła na wekslu *in blanco* podpis w charakterze akceptanta i nastąpiło wydanie dokumentu wierzycielowi, powstało ważne zobowiązanie wekslowe. Podpis wystawcy może być złożony później.

Z natury rzeczy wynika, że uzupełnienie treści weksla może dotyczyć tylko tych części składowych, których nie zawiera dokument wydany remitentowi. Posiadacz nie jest bowiem upoważniony do zmiany treści weksla (art. 69). O tym, w jakim zakresie wierzyciel może skorzystać z udzielonego mu upoważnienia do uzupełnienia treści weksla, decyduje wola stron.

Jak wykazano powyżej, weksel *in blanco* może być przedmiotem obrotu jeszcze przed jego wypełnieniem. Wynika to bezpośrednio ze sformułowania art. 10 prawa wekslowego. W literaturze nie ma sporu co do zasad rządzących tym obrotem¹². Obrót taki podlega regułom prawa cywilnego. Jeżeli remitent wydaje weksel nowemu wierzycielowi, następuje przez to przeniesienie posiadania dokumentu. Przeniesienie praw może nastąpić także w inny sposób (np. przez spadkobranie). Na nabywcę zostaje jednocześnie przeniesione upoważnienie do wypełnienia weksla. Z chwilą wypełnienia weksla nabywca staje się jedynym wierzycielem. Ten, kto nabywa weksel *in blanco*, który nie został jeszcze wypełniony, musi zdawać sobie sprawę, że nie może korzystać z ułatwień przewidzianych dla obrotu wekslowego. Ma to znaczenie także wówczas, gdy nabywca ma legitymację formalną (art. 16), ponieważ remitent dokonał na jego rzecz indosu nie wypełnionego weksla. Dobra wiara nabywcy przy nabyciu takiego weksla niczego w tym zakresie nie zmienia. Wniosek z tego, że ochrona nabywcy weksla nie wypełnionego jest znacznie słabsza od tej, jaką zapewniają pozostałe przepisy prawa wekslowego.

Odrębne cechy weksla *in blanco* jawią się w związku z możliwością przedstawienia zarzutów, jakie przysługują dłużnikowi wobec kolejnych wierzycieli wekslowych. Weksel wystawiony *in blanco* musi w chwili przedstawienia go do realizacji mieć wszystkie cechy ważności. Jest to

¹² S. Wróblewski, *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Kraków 1936, s. 65.

warunkiem powstania zobowiązania wekslowego. Uzupełnienie weksla musi nastąpić najpóźniej przed dokonaniem protestu lub przed wniesieniem pozwu. Jednakże weksel nie wypełniony może stanowić dowód długu osoby, która go podpisała¹³. Wątpliwe, czy można stosować tę zasadę także w wypadku, gdy na wekslu nie została napisana suma wekslowa.

Reasumując, weksel *in blanco* może być przenoszony zarówno przez proste wręczenie (przeniesienie posiadania dokumentu), jak i przez indos, tak przed, jak i po jego uzupełnieniu. Należy zachować zasadę, że remitentem musi być pierwszy indosant. Jeżeli weksel *in blanco* został uzupełniony w sposób niezgodny z zawartym porozumieniem, wystawca weksla może się bronić zarzutem, że weksel wypełniono niezgodnie z ustaleniami zawartymi w deklaracji wekslowej. Jednakże zarzut taki wystawca weksla może podnosić jedynie wobec osoby, której bezpośrednio wręczył weksel, osób, na które osoba ww. przeniosła weksel *in blanco* jeszcze przed jego uzupełnieniem, oraz osób, które nabyły weksel już wypełniony, ale wiedziały, że weksel ten został wypełniony niezgodnie z zawartym porozumieniem. Wystawca weksla nie może powoływać się na to, że weksel został wypełniony w sposób sprzeczny z zawartym porozumieniem wobec osób trzecich, które weksel ten nabyły już po jego wypełnieniu i nie znały treści porozumienia.

Należy podkreślić, że w dzisiejszej rzeczywistości gospodarczej ryzyko podpisywania weksli *in blanco* jest bardzo duże. Jedynym sposobem zabezpieczenia się przed negatywnymi skutkami puszczenia w obieg takiego weksla, uzupełnionego przez niełojalnego posiadacza niezgodnie z treścią deklaracji wekslowej, a na niekorzyść wystawcy – jest uzupełnienie podpisanego blankietu wekslowego (na przedniej stronie) dodatkiem: „nie na zlecenie”, „imienny”, „bez prawa indosowania”. Taki blankiet wekslowy, po jego uzupełnieniu, stanie się wekslem imiennym, zaś jego ewentualne puszczenie w obieg będzie zawsze podlegało reżimowi przelewu wiarygodności. Pozwoli to wystawcy weksla w każdym wypadku, na podstawie art. 513 k.c., podnieść wobec nabywcy weksla zarzut niezgodności treści dokumentu z treścią deklaracji wekslowej.

¹³ Tak S. Wróblewski, *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Kraków 1936, s. 63.